

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА: теорія та практика

№ 2 (2025)

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Засновано Луганським національним університетом імені Тараса Шевченка у 2003 році.
Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 860 від 21.03.2024 року. Ідентифікатор медіа R30-03606.

Суб'єкт у сфері медіа – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(вул. Віктора Новікова, 2, м. Лубни, Полтавська обл., Україна, 37500; тел.: +38 095-105-6005; e-mail: mail@luguniv.edu.ua)

Мови видання: українська, англійська, мови Євросоюзу

Журнал «Соціальна педагогіка: теорія та практика»
внесено до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
Наказ МОН України № 220 від 21.02.2024

Виходить чотири рази на рік.

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 12 від 20.06.2025 року)

Офіційний сайт видання: <http://socped.luguniv.edu.ua>
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com
від польської компанії Plagiat.pl.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Юрків Я. І., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Заступник головного редактора

Данильчук Л. О., доктор педагогічних наук, професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Відповідальний секретар

Отраченко О. В., кандидат педагогічних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Члени редакційної колегії

Бахов І. С., доктор педагогічних наук, професор, ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (м. Київ)

Белова О. Б., кандидат педагогічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський)

Вайнола Р. Х., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки, Український державний університет імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

Ваховський Л. Ц., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Желанова В. В., доктор педагогічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ)

Караман О. Л., доктор педагогічних наук, професор, ректор ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Коваленко В. Є., доктор психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри спеціальної педагогіки, Харківський національний університет імені Г. С. Сковороди (м. Харків)

Кравченко О. І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту освіти та права Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Київ)

Кравчина Т. В., кандидат психологічних наук, доцент, Хмельницький національний університет (м. Хмельницький)

Кривонос О. М., кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка (м. Житомир)

Курило В. С., доктор педагогічних наук, професор, перший проректор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Лебідь О. В., доктор педагогічних наук, професор, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро)

Петришин Л. Й., доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка (м. Тернопіль)

Починкова М. М., доктор педагогічних наук, професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Проскурняк О. І., доктор психологічних наук, професор, КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків)

Ростока М. Л., кандидат педагогічних наук, старший дослідник, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, НАПН України (м. Київ)

Самойленко О. А., доктор педагогічних наук, Дніпровський інститут ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (м. Дніпро)

Сисосв О. В., доктор педагогічних наук, доцент, професор, ПЗВО «Київський міжнародний університет» (м. Київ, Україна); професор, Мазовецька Академія в Плоцку (м. Плоцк, Республіка Польща)

Сич Т. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри публічної служби та управління навчальними закладами, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)

Степаненко В. І., доктор педагогічних наук, доцент, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Тимчук Л. І., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (м. Чернівці)

Цибал-Міхальська Агнешка, доктор габілітований, професор, голова Комітету педагогічних наук Польської академії наук, професор Університету ім. Адама Міцкевича в Познані (Республіка Польща)

Цибулько Л. Г., доктор педагогічних наук, професор, в.о. завідувачка кафедри педагогіки, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ)

Чернета С. Ю., доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Кизилова В. В. Ефективні практики оптимізації педагогічної комунікації у процесі дистанційного навчання майбутніх учителів початкової школи.....	92
Мордовцева Н. В., Ужченко Д. В. Інноваційні педагогічні технології з використанням цифрових інструментів для магістрантів спеціальності АЗ «Початкова освіта».....	101

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Поліщук В. А., Цегельник Т. М., Федоруц М. В., Андрусечко О. М. Основні чинники організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти	108
Чупандіна Г. В. Розвиток соціально-емоційних навичок дітей з розладами аутичного спектра.....	118

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

Жула Н. А. Організаційно-педагогічні умови неформальної освіти фахівців, які працюють з дітьми з аутизмом в інклюзивному середовищі: теоретичний аналіз.....	124
Кравченко А. В. Формування культури безпеки студентської молоді на заняттях з фізичного виховання як інструмент подолання гендерних стереотипів у виборі професійного шляху.....	131
Печериця Н. М., Анголенко В. В., Тарасенко Н. В. Інтеграція елементів соціально-емоційного навчання у програми неформальної освіти суб'єктів соціально-педагогічної підтримки дітей з аутизмом.....	137
Ручкіна М. М. Формування креативності у здобувачів вищої освіти.....	143

PRIMARY EDUCATION

Kyzylova V. V. Effective practices for optimizing pedagogical communication in the process of distance learning for future primary school teachers.....	92
Mordovtseva N. V., Uzhchenko D. V. Innovative pedagogical technologies using digital tools for master students of specialty A3 “Primary Education”.....	101

SPECIAL AND INCLUSIVE EDUCATION

Polishchuk V. A., Tsehelnik T. M., Fedoruts M. V., Andruschko O. M. Key factors in organising inclusive education for children with hearing impairment in educational institutions.....	108
Chupandina G. V. Development of socio-emotional skills in children with autism spectrum disorders.....	118

PROFESSIONAL TRAINING OF MODERN SPECIALISTS

Zhula N. A. Organizational and pedagogical conditions of non-formal education of specialists working with children with autism in an inclusive environment: theoretical analysis.....	124
Kravchenko A. V. Formation of a safety culture among students in physical education classes as a tool for overcoming gender stereotypes in career choice.....	131
Pecherytsia N. M., Anholenko V. V., Tarasenko N. V. Integration of social-emotional learning elements into non-formal education programs for professionals providing socio-pedagogical support to children with autism.....	137
Ruchkina M. M. Formation of creativity in higher education students.....	143

СПЕЦІАЛЬНА ТА ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

УДК 376-056.263:373.091

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-2-108-117>

Поліщук Віра Аркадіївна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна.
polvira1951@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4119-4329>

Цегельник Тетяна Миколаївна,

доктор філософії, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна.
sveettana@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7643-0208>

Федоруц Микола Васильович,

кандидат педагогічних наук,
директор
Тернопільського академічного ліцею
«Українська гімназія» імені Івана Франка,
м. Тернопіль, Україна.
mykolafedoruts@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2788-0557>

Андрусечко Ольга Михайлівна,

здобувачка вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна.
okipi2002@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0003-5806-8120>

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Сучасне суспільство все більше усвідомлює важливість рівних можливостей для всіх його членів, незалежно від їх фізичних або психологічних особливостей. Інклюзивне навчання стало однією

з основних стратегій, які забезпечують доступність освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з порушенням слуху. Водночас, незважаючи на значні кроки, зроблені в напрямі інклюзії, організація навчання для

дітей з порушенням слуху в закладах освіти потребує ретельного аналізу та істотного вдосконалення, адже ефективність її залежить від багатьох чинників, що впливають на освітній процес та соціалізацію здобувачів цієї нозології (психологічних, педагогічних, технологічних й організаційних). Значущість визначення основних чинників організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху зумовлена також потребою у розробці освітніх програм, що враховують їх індивідуально-типологічні особливості, а також необхідністю підвищення ефективності підготовки педагогічних кадрів до роботи з ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інтенсивний розвиток інклюзивної освіти у нашій державі актуалізує необхідність вивчення особливостей та факторів успішного інклюзивного навчання дітей різних нозологій у тому числі і з порушенням слуху. Вивчення наукової літератури свідчить, що проблема організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху вивчалася дослідниками з різних позицій. Зокрема, психологічні аспекти розвитку молодших школярів з порушеннями слуху досліджує О. Дмитрієва, підкреслюючи важливість корекційної роботи з ними на ранніх етапах навчання (Дмитрієва, 2020). В. Жук аналізує сучасний стан та перспективи розвитку освіти дітей з порушеннями слуху, що допомагає сформувати комплексну картину інклюзивного навчання означеної категорії дітей (Жук, 2015). Значну увагу дослідженню психологічного супроводу дітей з порушеннями слуху приділяє А. Замша, яка вивчає роботу психологів інклюзивно-ресурсних центрів із чучими батьками таких дітей (Замша, 2018). С. Литовченко аналізує дистанційне навчання дітей із порушеннями слуху, що стало важливим аспектом в умовах сучасних технологій (Литовченко, 2020а). Використання різних засобів комунікації в роботі з дітьми з порушеннями слуху аналізує А. Стрілець (Стрілець, 2017). Обґрунтування комплексного підходу до розвитку звуковимови в дітей з порушенням слуху здійснює А. Мироненко, підкреслюючи важливість комплексної роботи (Мироненко, 2020). Підхід до організації роботи

з дітьми з порушеннями слуху в контексті інклюзії обґрунтовувані Б. Мороз, В. Овсянник, О. Таранченко і О. Федоренко, що дозволяє створити цілісну модель підтримки та розвитку означеної категорії дітей (Мороз, Овсянник, Таранченко, & Федоренко, 2013). та ін. Проведений аналіз наукової літератури свідчить, що сучасні вчені визначили сутність інклюзивного навчання, охарактеризували психологічні та вікові особливості дітей з порушенням слуху, узагальнили закономірності їх інклюзивного навчання в закладах освіти, проте основні чинники організації їх інклюзивного навчання в закладах освіти потребують подальшого наукового осмислення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні основних чинників організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, систематизація, класифікація, узагальнення даних спеціальної літератури з проблем організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху; теоретичного узагальнення – для підведення підсумків дослідження основних чинників організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти є складним і багатоаспектним процесом, що вимагає комплексного підходу. З кожним роком все більше уваги приділяється створенню умов, які дозволяють здобувачам з особливими освітніми потребами не лише отримувати знання, а й повноцінно інтегруватися в суспільне життя. Це вимагає від закладів освіти не лише покращення матеріально-технічної бази, але й постійного вдосконалення освітніх і педагогічних практик, врахування особливостей сприйняття та комунікації учнів з порушенням слуху, а також забезпечення ефективного взаємозв'язку з їх родинами та найближчим довкіллям. Відтак. щоб досягти належної якості інклюзивного навчання, необхідно забезпечити адаптацію освітніх процесів до потреб дітей з порушенням слуху та сприяти

ефективній взаємодії учителів фахівців спеціальної освіти, адміністрації й батьків. Окрім того, важливо створити відповідне емоційне та психологічне середовище, яке сприятиме розвитку не тільки пізнавальної сфери, але й соціальних навичок дітей з порушенням слуху. Тому успішна реалізація інклюзивного навчання залежить від здатності закладів освіти з інклюзивною формою навчання відповідати на ці виклики, забезпечуючи рівні можливості для розвитку кожної дитини. Вважаємо, що успішна організація інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти можлива за умов врахування низки чинників – психологічних, педагогічних, технологічних й організаційних.

Ключове значення для організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху мають психологічні чинники. Адже порушення слуху значно впливає на загальний розвиток дитини, особливо на її мовленнєвий, когнітивний, соціальний та емоційний розвиток. Діти з порушенням слуху можуть розвиватися повільніше порівняно з однолітками з нормальною слуховою функцією, оскільки їхня здатність до сприйняття мовлення обмежена, що впливає на їхнє розуміння довкілля та соціальну взаємодію. На ранніх етапах, коли діти, зазвичай, набувають мовленнєвих навичок, порушення слуху ускладнює цей процес, що може призвести до проблем у розвитку мовлення, а також до обмежень у розумінні та вираженні своїх думок. Особливості дітей з порушенням слуху на наступних етапах розвитку, коли вони вступають до початкової школи, проявляються в навчальних труднощах, зокрема у засвоєнні письма та читання. Оскільки такі діти не мають змоги сприймати мову на слух, вони часто мають труднощі з вивченням граматики, орфографії та засвоєнням словникового запасу, що також позначається на соціальній взаємодії. Діти з порушенням слуху можуть відчувати труднощі в спілкуванні з однолітками, особливо в групах, де мовлення є основним засобом комунікації; це може призвести до почуття ізоляції, низької самооцінки та депресивних симптомів. Емоційний розвиток таких дітей також може бути специфічним:

вони можуть відчувати невпевненість через своє становище та обмежені можливості для нормального спілкування. Сприятливе середовище, що включає спеціально підготовлених педагогів, психологів та інші ресурси, може допомогти дітям з порушенням слуху подолати соціальні та емоційні труднощі, а також забезпечити гармонійний розвиток (Дмітрієва, 2020).

Важливим психологічним чинником успішного навчання й соціалізації дітей з порушенням слуху є створення сприятливого середовища. Інтеграція дітей з порушенням слуху в колектив однолітків має бути організована таким чином, щоб вони могли не лише брати участь в освітньому процесі, але й активно взаємодіяти з іншими учнями в позакласній і позаурочній діяльності. Це сприяє розвитку соціальних навичок, таких як уміння слухати, розуміти інших, обговорювати ідеї та вирішувати конфлікти. Створення групових проєктів, командних ігор, проведення спільних досліджень чи заходів на уроках дозволяє дітям з порушенням слуху почуватися частиною класного колективу, навчитися спільно працювати і взаємодіяти в групі. Взаємодія з однолітками не тільки покращує комунікаційні навички, але й сприяє розвитку емпатії та толерантності в середовищі, що має велике значення для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (Калька & Цибрівський, 2018).

Важливим чинником організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти є належний психологічний супровід, оскільки вони в процесі адаптації до навчального середовища стикаються з численними емоційними та соціальними труднощами. Зазвичай ці діти можуть відчувати низьку самооцінку, тривогу або депресивні стани через відчуття ізоляції, труднощі в спілкуванні та нерозуміння з боку однолітків. Психологічна підтримка допомагає зняти емоційне напруження і створити здорову атмосферу для їх розвитку. Спеціалісти-психологи працюють із дітьми над розвитком самосприйняття, корекцією негативних емоційних установок, а також із подоланням труднощів у соціалізації.

Психологічний супровід включає індивідуальні консультації, групові заняття та спеціальні тренінги для розвитку емоційної компетентності. Не менш важливою є й підтримка психолога для вчителів. У випадку труднощів у взаємодії з учнями з порушенням слуху, психологи можуть надати необхідні рекомендації щодо коригування педагогічних методів, які сприятимуть кращій комунікації з ними. Важливо, щоб психологічна допомога була доступною для дітей та їхніх батьків, оскільки це сприяє формуванню здорової атмосфери в класі та підвищенню ефективності інклюзивного навчання. Психологічний супровід постає однією з основних складових успішної соціалізації та навчання дітей з порушенням слуху, адже він допомагає дітям подолати внутрішні бар'єри і адаптуватися до змін у навчальному середовищі (Малишевська, 2018).

Серед педагогічних чинників організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху виокремимо їх психолого-педагогічну підтримку. Для цієї категорії учнів необхідно залучати різних фахівців, таких як психологи, сурдопедагоги та логопеди, які займаються не лише корекцією мовленнєвих і когнітивних навичок, а й надають допомогу в розвитку емоційних і соціальних умінь. Завдяки професіоналізму таких фахівців можна адаптувати освітньо-корекційний процес таким чином, щоб діти з порушенням слуху мали змогу повноцінно взаємодіяти з однолітками та педагогами, долати бар'єри в спілкуванні та зменшувати рівень соціальної ізоляції. Корекція мовленнєвих порушень є першочерговим завданням сурдопедагогів, оскільки діти з порушенням слуху часто стикаються з труднощами у розвитку мови. Відсутність доступу до слухових стимулів перешкоджає формуванню правильних мовленнєвих навичок, тому сурдопедагоги використовують спеціальні методики для навчання читання, письма, а також для розвитку слухового сприймання, що допомагає дітям краще розуміти мову й активніше її використовувати. Психологи, у свою чергу, працюють з емоційною сферою дітей, допомагаючи їм адаптуватися до навчального середовища, розвивати соціальні навички та

підтримувати адекватну самооцінку. Одним з важливих аспектів психолого-педагогічної підтримки має бути надання консультування не лише дітям, а й їх батькам. Часто батьки дітей з порушенням слуху потребують допомоги у розвитку вміння адаптуватися до нових умов і правильно взаємодіяти з дитиною. Психологи і педагоги надають рекомендації батькам щодо розвитку комунікаційних навичок, роботи з дитиною вдома, а також корекції емоційних і поведінкових аспектів її розвитку. Окрім того, належна психолого-педагогічна підтримка дає змогу створити безпечне і комфортне середовище в закладі освіти, що є важливим для успішної соціалізації дітей з порушенням слуху. Завдяки такій підтримці діти можуть уникнути стресових ситуацій і більш ефективно адаптуватися до змін, що відбуваються в їхньому житті.

Індивідуалізація навчання також є важливим чинником організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти, оскільки передбачає врахування їхніх унікальних потреб, рівня пізнавального розвитку і способів засвоєння навчального матеріалу. Індивідуалізація навчання передбачає адаптацію освітніх програм та методичних матеріалів з метою забезпечення їх доступності для дітей з порушенням слуху. Це може включати зміну методів подачі інформації, використання візуальних матеріалів, графіків, схем, таблиць, а також спеціальних мультимедійних засобів, таких як відеоуроки або інтерактивні вправи, що спрощують процес засвоєння складного матеріалу. Важливо, щоб освітній процес був побудований з урахуванням потреб дітей цієї нозології, адже традиційне вербальне пояснення матеріалу може бути малоефективним. Використання жестової мови, спеціальних підручників або адаптованих матеріалів допомагає дітям з порушенням слуху краще засвоювати знання. Окрім цього, індивідуалізація включає коригування темпів навчання і рівня складності матеріалу відповідно до можливостей кожної дитини. Наприклад, деякі діти з порушенням слуху можуть мати більш розвинені навички у візуальному сприйнятті і читанні, ніж у слуховому сприйнятті, тому для них слід більше

використовувати зорові матеріали й створювати можливості для практичного застосування знань, організовуючи діяльність, яка передбачає вивчення через досвід і взаємодію з навколишнім світом. Індивідуалізація навчання передбачає не лише зміни в підходах до викладання, але й індивідуальний підхід до оцінювання успіхів дітей. Враховуючи специфіку навчання дітей з порушенням слуху, педагогам потрібно використовувати різноманітні методи оцінки, щоб зрозуміти реальний рівень знань і навичок учня, не зважаючи на те, що він може не відповідати стандартним критеріям оцінки, базованим на аудіальних навичках. Це дозволяє створити умови, за яких кожен учень може досягти особистих освітніх цілей, отримуючи підтримку та допомогу на всіх етапах навчання (Кульбіда, 2019; Литовченко, 2020b; Мироненко, 2020; Мороз, Овсянник, Таранченко & Федоренко, 2013).

Технологічні чинники організації інклюзивного навчання дітей забезпечують насамперед використання сучасних комунікаційних технологій з метою сприяння успішній інтеграції дітей з порушенням слуху в освітнє середовище. Такі технології допомагають значно покращити доступ до навчального матеріалу та знижують бар'єри в спілкуванні між учнями, вчителями й однолітками. Одними з найважливіших є слухові апарати, які допомагають дітям з частковими порушеннями слуху краще сприймати аудіальну інформацію, уможливорюючи компенсацію зниження слуху й полегшуючи процес навчання та спілкування у класі. Кохлеарні імпланти є ще однією можливістю для дітей з глибокими порушеннями слуху, забезпечуючи доступ до звукової інформації навіть в умовах повної глухоти і спричиняючи розвиток мовленнєвих навичок та зниження рівня соціальної ізоляції. Окрім традиційних слухових пристроїв, значну роль в освітньому процесі відіграють відео-конференції та онлайн-платформи, що дозволяють організовувати віддалене навчання та спілкування. Для дітей з порушенням слуху такі технології дають можливість використовувати відео-сигнали, жести, а також субтитри для кращого сприйняття інформації. Відео-конференції

також дозволяють дитині з порушенням слуху активно брати участь у навчальних заняттях, навіть якщо вони не можуть бути присутніми в класі. Для вдосконалення комунікації та покращення розуміння тексту, використання підсвітки, а також інструментів для додавання субтитрів до відео допомагає дітям з порушенням слуху краще засвоювати матеріал. Підсвітка та субтитри дозволяють чітко відображати важливі моменти уроків і зробити їх доступними для осіб, які не можуть почути або сприйняти всю аудіовізуальну інформацію. Завдяки використанню цих технологій, діти з порушенням слуху можуть значно поліпшити свої мовленнєві та комунікаційні навички, а також активно брати участь в освітньому процесі. Доступ до знань через візуальні й аудіовізуальні канали дає змогу ефективно взаємодіяти з навчальним матеріалом (Козачек & Райчук, 2018).

Адаптація освітнього середовища є важливим технологічним чинником, що сприяє забезпеченню рівних можливостей у навчанні дітей з порушенням слуху. Це включає створення фізичних і технологічних умов, які дозволяють таким дітям комфортно і ефективно навчатися. Важливим аспектом є використання спеціальних слухових пристроїв, таких як індукційні петлі та слухові апарати, що допомагають дітям краще сприймати звукову інформацію в класі. Індукційні петлі, наприклад, дозволяють значно зменшити фонові шуми і збільшити чіткість звукового сигналу, що є дуже корисним для дітей, у яких є порушення слуху. Це створює сприятливі умови для сприйняття уроків, особливо в багатолюдних класах. Також складовою адаптації освітнього середовища є використання мультимедійних засобів навчання. За допомогою різноманітних інтерактивних презентацій, відео-уроків, графічних матеріалів і спеціальних програм можна значно полегшити процес засвоєння матеріалу для дітей з порушенням слуху. Мультимедійні матеріали дають змогу подати інформацію не лише усно, а й візуально, що є особливо важливим для учнів, які мають обмежені можливості у сприйнятті аудіальних сигналів.

Використання відповідного програмного забезпечення, яке включає субтитри, графічні супроводи або озвучування, дає можливість кожному учню отримати навчальний контент у найбільш зрозумілій для нього формі. Загалом адаптація фізичного середовища включає не лише встановлення технічних пристроїв, але й організацію навчальних просторів, які сприяють концентрації та комунікації. Наприклад, у класах для дітей з порушеннями слуху може бути встановлено спеціальне освітлення для кращого сприймання жестової мови, а також використання просторих кімнат, що дозволяють дітям комфортно взаємодіяти з учителями і однолітками (Литовченко, 2020b).

Значущим організаційним чинником організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху є належна підготовка фахівців. Педагоги, які працюють з такими дітьми, повинні мати глибокі знання з питань сурдопедагогіки та інклюзивної освіти, адже їхнє професійне вміння може визначати якість освітнього процесу та ступінь соціалізації дітей. Одним із важливих аспектів є здатність вчителів застосовувати специфічні методики навчання, які враховують індивідуальні потреби учнів з порушенням слуху. Це включає адаптацію уроків, розробку спеціальних завдань і використання різноманітних технологій, таких як мультимедійні засоби навчання та інші інноваційні ресурси. Крім того, вчителі мають володіти жестовою мовою, оскільки це основний засіб комунікації для багатьох дітей з порушеннями слуху, який уможливорює ефективне спілкування між учителем і учнем і дає змогу не тільки навчати дітей, а й знижувати бар'єри у взаємодії, створюючи комфортне середовище для всіх учасників освітнього процесу. Також необхідно, щоб педагоги володіли основами сурдопедагогіки, знали методики корекції слухових порушень і могли адаптувати навчання до потреб дітей з різними рівнями порушення слуху. Регулярні курси підвищення кваліфікації, семінари й тренінги допомагають вчителям розвивати професійно важливі компетенції, а також дозволяють їм бути в курсі останніх методик і технологій, що використовуються у навчанні дітей з порушеннями

слуху. Підготовка педагогів, що працюють в інклюзивному середовищі, повинна бути системною та постійною, оскільки розвиток інклюзивної освіти постійно вимагає вдосконалення педагогічних підходів та освітніх методик (Литовченко, Таранченко & Жук, 2019; Малишевська, 2018).

Одним з провідних організаційних чинників, що забезпечують успіх інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху є співпраця з батьками. Адже батьки є найважливішими партнерами в освітньому процесі, оскільки вони мають найкраще розуміння потреб дитини і можуть надавати важливу інформацію про її емоційний та фізіологічний стан. Залучення батьків до освітнього процесу допомагає створити повне уявлення про потреби учня і сприяє кращій його адаптації як у школі, так і вдома. Спільна робота педагогів і батьків дозволяє розробляти індивідуальні плани навчання, коригувати методи та підходи до виховання та навчання, що є особливо важливим для дітей з порушенням слуху. Регулярне спілкування з батьками дозволяє вчителям розуміти, як дитина відчуває себе вдома, чи є проблеми з адаптацією або взаємодією в сімейному середовищі. Батьки, в свою чергу, можуть отримати корисні поради щодо розвитку дитини вдома, наприклад, як стимулювати мовленнєвий розвиток, як використовувати спеціальні методики для навчання або як організувати домашнє середовище для розвитку комунікаційних навичок й умінь. Важливо, щоб педагогічний персонал мав відкриті канали комунікації з батьками, а також був готовий до того, щоб враховувати їхні побажання та рекомендації в процесі навчання. Одним з ефективних способів співпраці є проведення регулярних зборів і консультацій з батьками, на яких обговорюються досягнення дитини, її труднощі в навчанні та розвитку, а також питання, що стосуються організації інклюзивного середовища. Такі зустрічі дозволяють створювати план спільних дій для подолання можливих проблем і покращення взаємодії між усіма учасниками навчального процесу (Замша, 2018; Зборовська, 2011). Взаємодія

між школою та батьками допомагає забезпечити комплексний підхід до навчання дитини з порушеннями слуху, що є необхідним для її успішної соціалізації та розвитку.

Основні чинники організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти узагальнено у таблиці 1.

Узагальнимо, що виділені чинники організації інклюзивного навчання в закладах освіти (психологічні, педагогічні, технологічні та організаційні) забезпечують рівний доступ до освіти та максимальний ступінь соціальної інтеграції дітей з порушенням слуху. Психологічні чинники спрямовані на врахування вікових і індивідуальних особливостей дітей,

створення підтримуючого середовища для їх соціалізації та психологічного супроводу. Педагогічні чинники передбачають наявність кваліфікованих спеціалістів для корекції мовленнєвого і емоційного розвитку дітей, а також індивідуалізацію навчання, що уможливорює адаптацію матеріалів до потреб кожного учня. Технологічні чинники охоплюють використання сучасних комунікаційних засобів, таких як слухові апарати і кохлеарні імпланти, а також адаптацію освітнього середовища для належного сприйняття інформації. Організаційні чинники включають підготовку педагогічного персоналу до роботи в умовах інклюзивного навчання та активну співпрацю з батьками.

Таблиця 1

Основні чинники організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти

Група чинників	Чинник	Характеристика чинника
Психологічні чинники	Врахування психолого-вікових особливостей дітей з порушенням слуху	Врахування індивідуальних психолого-вікових особливостей є важливим для ефективного навчання дітей з порушеннями слуху, оскільки дає змогу адаптувати навчальні програми до їхніх когнітивних, емоційних та соціальних потреб.
	Середовище підтримки та взаємодії з однолітками	Створення сприятливого середовища для соціалізації, яке включає організацію спільної діяльності з іншими учнями, сприяє розвитку комунікаційних навичок та взаємодії дітей з порушеннями слуху з однолітками.
	Психологічний супровід дітей	Психологічний супровід допомагає забезпечити емоційну підтримку, розвиток самооцінки, а також адаптацію дітей до соціального середовища, що є критично важливим для їх комфортного перебування в інклюзивному класі.
Педагогічні чинники	Психолого-педагогічна підтримка дітей	Забезпечення психологами та сурдопедагогами корекції мовленнєвого та емоційного розвитку дітей; допомога у процесі їх соціалізації, проведення індивідуальних або групових занять для розвитку важливих навичок.
	Індивідуалізація навчання	Адаптація освітніх програм та навчальних матеріалів до індивідуальних потреб дітей з порушенням слуху, що дає змогу забезпечити ефективне засвоєння матеріалу, враховуючи особливості їх сприйняття та розуміння.
Технологічні чинники	Комунікаційні технології	Використання сучасних технічних засобів (слухові апарати, кохлеарні імпланти, відеоконференції, субтитри та ін.) дозволяє покращити сприйняття інформації і забезпечити ефективне спілкування дітей з порушенням слуху з іншими учнями, педагогами та ін.
	Адаптація освітнього середовища	Створення фізичних і технологічних умов (спеціальні слухові пристрої, мультимедійні засоби, спеціальні програми) сприяє поліпшенню доступу до навчального контенту і забезпечує комфортні умови для навчання дітей з порушенням слуху.
Організаційні чинники	Підготовка педагогічного персоналу / забезпечення відповідного рівня готовності педагогічного персоналу	Підвищення кваліфікації вчителів, освоєння методик інклюзивного навчання, знання жестової мови та основ сурдопедагогіки є критичним для ефективної роботи з дітьми з порушеннями слуху, забезпечуючи високу якість освітнього процесу.
	Співпраця з батьками	Активне залучення батьків до освітнього процесу сприяє кращому розумінню потреб дитини з порушенням слуху та забезпечує її підтримку як в межах закладу освіти, так і вдома, що сприяє її успішній соціалізації та розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, інклюзивне навчання дітей з порушенням слуху вимагає комплексного підходу. Серед основних чинників, що забезпечують його ефективність, можна виділити психологічні, педагогічні, технологічні та організаційні. Зокрема, психологічні чинники включають врахування психолого-вікових особливостей дітей з порушенням слуху, створення середовища підтримки та взаємодії з однолітками, а також надання психологічної підтримки для розвитку самооцінки і соціальної адаптації. Педагогічні чинники, в свою чергу, включають психолого-педагогічну підтримку, яка здійснюється через наявність кваліфікованих спеціалістів, таких як психологи та сурдопедагоги, що коригують мовленнєвий та емоційний розвиток дітей, а також допомагають в процесі їх соціалізації. Індивідуалізація навчання є важливим елементом, адже адаптація навчальних програм та матеріалів під індивідуальні потреби кожної дитини

дозволяє ефективно засвоювати знання, враховуючи особливості сприймання та розуміння інформації. Технологічні чинники, такі як використання комунікаційних технологій, слухових апаратів та кохлеарних імплантів, а також адаптація освітнього середовища з допомогою спеціальних слухових пристроїв і мультимедійних засобів, значно полегшують процес навчання дітей з порушенням слуху, покращуючи доступ до знань. Не менш важливими є організаційні чинники, такі як підготовка педагогічного персоналу, що має бути кваліфікованим у застосуванні інклюзивних методик і знанні жестової мови, а також активна співпраця з батьками, що дозволяє створити єдиний освітній простір для розвитку дитини як в межах закладу, так і вдома.

Перспективами подальшого дослідження визначено практичну реалізацію основних чинників організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти.

Література

1. Дмітрієва О. Окремі аспекти розвитку особистості молодших школярів з порушеннями слуху. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 9. С. 43–54. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.09/043-054>
2. Жук В. В. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасний стан та перспективи розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2015. № 10. С. 61–66.
3. Замша А. В. Специфіка роботи психологів інклюзивно-ресурсних центрів із чуючими батьками дітей із порушеннями слуху. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 5. С. 199–203.
4. Зборовська Н. А. Дитина зі світу тиші: на допомогу батькам нечуючої дитини : наук.-метод. посіб. Київ : СПКТБ УТОГ, 2011. 330 с.
5. Калька Н. М., Цибрівський Я. І. Психологічні аспекти інтеграції в суспільство людей з вадами слуху. *Науковий вісник ЛДУВС. Серія психологічна*. 2018. № 1. С. 33–43.
6. Козачек Н. О., Райчук М. І. Причини порушень слуху у дітей та сучасні технічні засоби реабілітації. *Педагогіка здоров'я : зб. наук. пр. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 18-19 трав. 2018 р.) / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди ; за заг. ред. І. Ф. Прокопенка*. Харків : ХНПУ, 2018. С. 703–706. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/2583>
7. Кульбіда С. В. Навчання дітей із порушеннями слуху : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2019. 218 с.
8. Литовченко С. Дистанційне навчання дітей із порушеннями слуху: рекомендації учасникам команди супроводу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020а. № 3-4. С. 301–311. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.03-04/301-311>
9. Литовченко С. В. Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку: навчання і супровід : монографія. Київ : Симоненко О. І., 2020б. 296 с.
10. Литовченко С. В., Таранченко О. М., Жук В. В. Дитина з порушенням слуху. Київ : Літера ЛТД, 2019. 56 с.
11. Малишевська І. А. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія. Умань : Візаві, 2018. 386 с.
12. Мироненко А. В. Комплексний підхід до розвитку звуковимови у дітей з порушенням слуху. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти*. 2020. № 1. С. 218–224.
13. Мороз Б. С., Овсянник В. П., Таранченко О. М., Федоренко О. Ф. Діти з порушеннями слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії: посібник для фахівців та батьків. Київ : О. Т. Ростунов, 2013. 223 с.

14. Стрілець А. В. Використання різних засобів комунікації в роботі з дітьми з порушеннями слуху. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки*. 2017. № 11. С. 121–125. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1908>

15. Таранченко О. М., Литовченко С. В., Федоренко О. Ф. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології : навч.-метод. посіб. Київ : Симоненко О. І., 2018. 276 с.

References

1. Dmitrieva, O. (2020). Okremi aspekty rozvytku osobystosti molodshykh shkolariv z porushenniamy slukhu [Certain aspects of personality development in primary school children with hearing impairments]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, (9), 43–54. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.09/043-054> [in Ukrainian].
2. Zhuk, V. V. (2015). Osvita ditei z porushenniamy slukhu: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Education of children with hearing impairments: Current state and development prospects]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of Persons with Special Needs: Development Paths*, (10), 61–66 [in Ukrainian].
3. Zamsha, A. V. (2018). Spetsyfika roboty psykholohiv inkliuzyvno-resursnykh tsentriv iz chuiuchymy batkamy ditei iz porushenniamy slukhu [Specifics of the work of psychologists in inclusive resource centers with hearing parents of children with hearing impairments]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and Practice of Modern Psychology*, (5), 199–203 [in Ukrainian].
4. Zborovska, N. A. (2011). Dytyna zi svitu tyshi: na dopomohu batkam nechuiuchoi dytyny: naukovo-metodychnyi posibnyk [A child from the world of silence: A guide for parents of a deaf child: Scientific and methodological manual]. Kyiv: SPKTB UTOH [in Ukrainian].
5. Kalka, N. M., & Tsybrivskiy, Ya. I. (2018). Psykholohichni aspekty intehratsii v suspilstvo liudei z vadamy slukhu [Psychological aspects of the social integration of people with hearing disabilities]. *Naukovyi visnyk LDUVS. Seriiia psykholohichna – Scientific Bulletin of LDUVS. Psychological Series*, (1), 33–43 [in Ukrainian].
6. Kozachek, N. O., & Raichuk, M. I. (2018). Prychyny porushen slukhu u ditei ta suchasni tekhnichni zasoby reabilitatsii [Causes of hearing impairments in children and modern technical means of rehabilitation]. In: *Pedahohika zdorovia – Health Pedagogy*. (pp. 703–706). Kharkiv: KhNPU. Retrieved from <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/2583> [in Ukrainian].
7. Kulbida, S. V. (2019). Navchannia ditei iz porushenniamy slukhu [Teaching children with hearing impairments]. Kharkiv: Ranok [in Ukrainian].
8. Lytovchenko, S. (2020). Dyktantsiine navchannia ditei iz porushenniamy slukhu: rekomendatsii uchasnykam komandy suprovodu [Distance learning for children with hearing impairments: Guidelines for support team members]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, (3–4), 301–311. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.03-04/301-311> [in Ukrainian].
9. Lytovchenko, S. V. (2020). Dity z porushenniamy slukhu ranoho ta doshkilnoho viku: navchannia i suprovid [Children with hearing impairments of early and preschool age: Education and support]. Kyiv: Symonenko O. I. [in Ukrainian].
10. Lytovchenko, S. V., Taranchenko, O. M., & Zhuk, V. V. (2019). Dytyna z porushenniam slukhu [A child with hearing impairment]. Kyiv: LITERA LTD. [in Ukrainian].
11. Malyshevska, I. A. (2018). Teoretyko-metodychni osnovy pidhotovky fakhivtsiv psykholoh-pedahohichnoho profilu do roboty v umovakh inkliuzyvnoho osvithnoho seredovyshcha [Theoretical and methodological foundations for training psychological and pedagogical specialists to work in an inclusive educational environment]. Uman: Vizavi [in Ukrainian].
12. Myronenko, A. V. (2020). Kompleksnyi pidkhid do rozvytku zvukovymovy u ditei z porushenniam slukhu [A comprehensive approach to the development of sound pronunciation in children with hearing impairments]. *Aktualni pytannia korektsiinoi ta inkliuzyvnoi osvity – Current Issues in Correctional and Inclusive Education*, (1), 218–224 [in Ukrainian].
13. Moroz, B. S., Ovsianyyk, V. P., Taranchenko, O. M., & Fedorenko, O. F. (2013). Dity z porushenniamy slukhu: krok za krokom vid diahnozyky do inkliuzii: posibnyk dlia fakhivtsiv ta batkiv [Children with hearing impairments: Step by step from diagnosis to inclusion: A guide for professionals and parents]. Kyiv: O. T. Roshtunov [in Ukrainian].
14. Strilets, A. V. (2017). Vykorystannia riznykh zasobiv komunikatsii v roboti z ditmy z porushenniamy slukhu [The use of various means of communication in working with children with hearing impairments]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriiia Pedahohichni nauky – Bulletin of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy. Series Pedagogical Sciences*, (11), 121–125. Retrieved from <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1908> [in Ukrainian].

15. Taranchenko, O. M., Lytovchenko, S. V., & Fedorenko, O. F. (2018). *Osvita ditei z porushenniamy slukhu: suchasni tendentsii ta tekhnolohii* [Education of children with hearing impairments: Modern trends and technologies]. Kyiv: Symonenko O. I. [in Ukrainian].

Поліщук В. А., Цегельник Т. М., Федоруц М. В., Андрусечко О. М. Основні чинники організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти

У статті обґрунтовано основні чинники організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти. Обґрунтовано, що інклюзивне навчання дітей з порушенням слуху вимагає комплексного підходу. Серед основних чинників, що забезпечують його ефективність, виділено психологічні, педагогічні, технологічні та організаційні. Охарактеризовано психологічні чинники, які включають врахування психолого-вікових особливостей дітей з порушенням слуху, створення середовища підтримки та взаємодії з однолітками, а також надання психологічної підтримки для розвитку самооцінки і соціальної адаптації. Проаналізовано педагогічні чинники, які охоплюють психолого-педагогічну підтримку завдяки роботі кваліфікованих фахівців. Розкрито значущість індивідуалізації навчання, що забезпечує адаптацію навчальних програм та матеріалів під індивідуальні потреби кожної дитини і дає змогу ефективно засвоювати знання, враховуючи особливості сприймання та розуміння інформації. Доведено значення технологічних чинників, таких як використання комунікаційних технологій, слухових апаратів та кохлеарних імплантів, а також адаптацію освітнього середовища з допомогою спеціальних слухових пристроїв і мультимедійних засобів, що значно полегшують процес навчання дітей з порушенням слуху й покращують доступ до знань. Виявлено роль організаційних чинників, серед яких підготовка педагогічного персоналу закладів освіти до застосування інклюзивних методик і жестової мови, а також активну співпрацю з батьками, що дозволяє створити єдиний освітній простір для розвитку дитини з порушенням слуху у школі та вдома. Перспективами подальшого дослідження визначено практичну реалізацію основних чинників організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху в закладах освіти.

Ключові слова: інклюзивне навчання, організація, діти з порушенням слуху, заклади освіти, чинники, психологічні чинники, педагогічні чинники, технологічні чинники, організаційні чинники.

Polishchuk V. A., Tsehelnik T. M., Fedoruts M. V., Andrusechko O. M. Key factors in organising inclusive education for children with hearing impairment in educational institutions

The article substantiates the main factors of organising inclusive education of children with hearing impairment in educational institutions. It is shown that inclusive education of children with hearing impairment requires an integrated approach. The main factors that ensure its effectiveness are psychological, pedagogical, technological and organisational. The psychological factors are characterised, which include taking into account the psychological and age characteristics of children with hearing impairment, creating an environment of support and interaction with peers, as well as providing psychological support for the development of self-esteem and social adaptation. The article analyses pedagogical factors that include psychological and pedagogical support through the work of qualified specialists. The importance of individualisation of learning is shown, which ensures the adaptation of curricula and materials to the individual needs of each child and allows for effective learning, taking into account the peculiarities of perception and understanding of information. The importance of technological factors, such as the use of communication technologies, hearing aids and cochlear implants, as well as the adaptation of the educational environment with the help of special hearing devices and multimedia, which greatly facilitates the learning process of children with hearing impairment and improves access to knowledge, is proved. The role of organisational factors is identified, including the training of teaching staff of educational institutions in the use of inclusive methods and sign language, as well as active cooperation with parents, which allows creating a single educational space for the development of a child with a hearing impairment at school and at home. Prospects for further research include the practical implementation of the main factors of organising inclusive education for children with hearing impairment in educational institutions.

Key words: inclusive education, organisation, children with hearing impairment, educational institutions, factors, psychological factors, pedagogical factors, technological factors, organisational factors.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2025 р.

Прийнято до друку 20.06.2025 р.

Наукове видання

Соціальна педагогіка: теорія та практика

№ 2 (2025)

Коректура – І. М. Чудеснова
Комп'ютерна верстка – С. С. Любченко

Підписано до друку 20.06.2025 р.
Формат 60х84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 17,44. Замов. № 0725/600. Наклад 200 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
вул. Інглезі, 6/1, м. Одеса, 65101
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.